

Beszámoló

*a Szatymazi Értéktár Bizottság
2022. I. félévi munkájáról*

Előző beszámolónk óta eltelt időszakban az alábbiakról adunk számot:

A 2022. I. félévében tovább gyűjtöttük az értékeket és az eddig elkészült értékekhez tartozó újabban fellelt dokumentumokat.

Továbbá értéktárba való felvételre és az Őszibarack Fesztiválra az alábbi anyagok készültek el:

- A polgári villák*
- A tanyai iskolák*
- A Szatymazon természetű őszibarack fajták képei*

Ez utóbbit – tárgyi feltételek hiánya miatt, nem sikerült a kiállításon prezentálni

Továbbá települési értéktárba való felvételre került

- Szent István király templom orgonája*
- Magyarok Nagyasszonya kegyeszobor, melyeket*

Sutka István atya feltáró írásai tettek lehetővé, hogy önálló értéként tartsuk nyilván

- A Megyei Honismereti Bizottság látogatására készülünk*

kiállítással, filmveitéssel, épített értékeink helyszíni bemutatásával és értéktári anyagunk tárolásának formájával, melynek időpontja :szeptember 17. de. 9-12óra között történik..

Szatymaz, 2022. 09. 06.

Burkus Andrásné

sk.

4/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethezmelléklet a 11

**Javaslat a
„[nemzeti érték megnevezése]”
[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság] értéktárba történő felvételéhez**

Készítette:

Burkus Andrásné (név)

..... (aláírás)

Szatymaz, 2022. 06. 10. település, dátum)

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve: **Sutka István plébános**

Név: **Burkus Andrásné**

Levelezési cím: **6763 Szatymaz, Kis u. 1.sz**

Telefonszám: **+36/20 263 8494**

E-mail cím:

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Magyarok Nagyasszonya kegyeszobor**

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

- agrár- és élelmiszergazdaság   egészség és életmód   épített környezet
 ipari és műszaki megoldások   **kulturális örökség**   sport
 természeti környezet   turizmus

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye **Szatymaz Szent István király Római Katolikus templom**

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
 települési   tájegységi   megyei   külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Kormányos Mária adományozta 1910-ben a szatymazi kápolna részére.

A felépítmény három részből lépül fel: timpanon, vitrin, asztal. A timpanon: fenyőfa felépítmény, három oldalon timpanon zárja, amelyek közepében a Szentháromságot szimbolizáló egyenlőszárú háromszöget záró szírmok láthatók, amelyek közepén kört alkotnak, a Teljesség elképei. A középső timpanon záródása keresztben csúcsosodik ki és tör a magasba. A szekrény tetején, négy neogót oszlop helye látható. A vitrin három oldalán nyitott, a hátsó részében zárt, amelyben a „hordozható” Magyarok Nagyasszonya kegyeszobor helyezkedik el. A bal oldalán fenn, réztábla örökítette meg a Jambrik Ipartelep névjegyét. A vitrin első és egyben kinyitható üvegajtaján az adományozó (Kormányos Márta 1910.) és leszármazottja, későbbi felújítója (Kormányos Luca) réz adománytáblája olvasható, illetve két gyertyatartó. A négyszög alakú asztal (anyaga fenyőfa, négy lába bükkfa, szélessége 80 cm magas, tiroli faragással készült alkotás. A Boldogságos szűzanya kezében a gyermek Jézussal és jogarral áll, fején a Szent István király által felajánlott koronával.

Kiváló állapotban maradt fenn az elmúlt, több mint 100 évben, hiszen az üvegvitrin megóvta a páratól és a porosodástól.

A vitrin belülről kékre festve, amely a Szűz Anya színe. A szobor hordozója neogót (reneszánsz, barokk motívumokkal) baldachin, (sátor), amelynek talpazatán Magyarország címere a magyar koronával látható. A baldachint négy aranyozott oszlop tartja, amelynek záródása neogót, csipkézett felfelé magasodó oszlopokban csúcsosodik a magasba. Belülről Mária felett, a csillagokkal megfestett ég szemlélhető. A hordozható vitrin 2020-ban felújításra került.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Pályázat útján került felújításra a kegytárgy hordozható része, mely ismét szolgálja a település hívő népét.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

- Sutka István: Őseink megújuló Értékei, A Mi Lapunk, Szatymaz, XXIV. évf., Szatymaz Önkormányzatának lapja, 2021.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

4/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez melléklet a 11

**Javaslat a
„[nemzeti érték megnevezése]”
[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság] értéktárba történő felvételéhez**

Készítette:

Burkus Andrásné

..... (aláírás)

Szatymaz, 2021.

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve: Szatymazi Nyugdíjas Egyesület

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: **Horváth Istvánné**

Levelezési cím: **6763 Szatymaz, Kis u.1.**

Telefonszám: **06/20 263 8494**

E-mail cím: **burkusandrasne@gmail.com**

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése **Polgári villák Szatymazon**

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☒ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☐ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

☒ X települési	☐ tájegységi	☒ X megyei	☐ külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A szatymazi szőlőhegyekben már az 1840-es években volt 15-20 városi polgárnak szőlőtulajdona. Számuk az 1860–70-es években – még a filoxéra pusztítása előtt – egyre nőtt. A nagyobb városi birtokosok szőlőikben kúria jellegű, három-négyszobás házakat építettek, ahol a család hét végén és nyaranta elidőzött. Ehhez kedvező lehetőséget nyújtott, hogy 1854 márciusában Szeged és Félegyháza között megindult a vasúti közlekedés. Nyári János ügyvéd, alpárhegyi szőlőtulajdonos kezdeményezésére a MÁV Alpár-Neszúrj néven megállót létesített, melynek utóbb a Jánosszállás nevet adták.

Az 1880-as évektől a szatymazi szőlőhegyekben, kuriális stílusú, vagyis oszlopos előtornácú, részint polgári villaszerű épületek a szegedi birtokosok kedvelt kirándulólhelyei lettek. A századvégi városismertető erről úgy ír: „A nagyobbára tisztviselőkből, kereskedőkből és birtokosokból álló szegedi közönség a szatymazi homokon nyaral.” 1887-ig harminc városi polgári családnak volt a szőlőhegyekben házuk.

Jelenleg 13 polgári villa, nyaraló feltárását sikerült feldolgozni, melyek használatban vannak.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A polgári villák közül még ma is áll néhány. Helyi örökségvédelmi tanulmányban /2017./ stílusuk, díszítéseik, állaguk és védettségi fokuk leírásra került. A megőrzésre irányuló tennivalók rendeletben foglaltatnak. Közülük néhány védett.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

- SZATYMAZ FÖLDJE ÉS NÉPE, Monográfia, szerk. Péter László, Szeged, 2000.

- Fári Irén: Polgári villák Szatymazon a 19. század végén 2001. -Különlenyomat a Történeti Tanulmányok Studia Historica 4, című kötetből

-A Mi Lapunk, Szatymaz, Pálmai József helytörténeti írása 1998 -2020. évfolyamok

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: ertektar@szatymaz.hu

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

- *A neszürjhegyi út és a tanyaközpontból nyugatra vezető út (ma Kossuth Lajos utca 1.) kereszteződése mellett ma is látható, jóllehet átalakítva, a **Barcsay-villa**. Építtetője Barcsay Károly (1841–1913) gyógyszerész. Az 1879. évi nagy árvíz előtt vásárolta szatymazi birtokát, ott építkezett és családja az árvíz elől már oda menekült. Az **eklektikus stílusú, nyaraló-villa épület téglalap formájú, fő homlokzatán, ma már befalazott, oszlopos középtornáccal, kúria jellegű épületet mutat. Az oszlopos középtornácot később beépítették, homlokzatát egyszerűsítették, ezért az épület elveszítette kuriális jellegét.***

Barcsay Károly hatholdas birtokán kapásház, külön borház állott, s utóbbihoz 1900-ban épített 8 öl hosszú, 4 öl széles toldalékot.

*Eisenstadter villa (II. körzet 66.) képes levelezőlap
Szatymaz II. ker. 166.*

Szatymaz legszebb villája, az 1897-ben épült /Eisenstädter/ Enyedi Lukács-féle nyaraló. Romantikus, eklektikus stílusú villa, kontyolt tetővel, fűrészelt, fenyődeszka díszítésű homlokzata mára sima vakolat, az épületsarkokon jellegtelen lizénia. Lábazata egyszerű cement simítás. Eredeti nyílásrendje változatlanul fennmaradt. Hód farkú cseréppel fedett, kontyolt nyeregtetős kialakítású, stílusos szellőzőkkel, csúcsvégekkel. Fafaragással díszített. A nyaralók építészetében a klasszicizmusnak és az eklektikának a korszakra jellemző stílusjegyeit fedezhetjük föl. Egyedi az Eisenstädter-villa homlokzatának fűrészelt fenyődeszka díszítése

Hasonló kivitelű fűrészelt ornamensek díszítik Wagner Adolf villájának homlokzatát. (Szatymaz II. ker. 115.)

Török Kázmér villa

Többször felújított és átalakított épületet, ami a II. körzet 160-as szám alatt az út mellett húzódik, Dr. Török Sándor szegedi ügyvéd vette meg, Tóth Antal tulajdonostól az 1860-as évek vége felé, **azzal a tudattal, hogy az akkor éppen 100 éves múlt. Ez a Tóth Antal féle gazdaság állott egy szél- és egy száraz malomból, valamint egy úgynevezett alsó épületből. Amikor Török Sándor megvette, a malmokat (darálókat) lebontotta és hatalmas nyitott kéményes alsó házból egy kapás és egy kétszobás lakást állíttatott ki**

Fotó: Bakos Brigitta /2020./

Romantikus-eklektikus stílusú, alapincézett villa-épület, összetett kontyolt nyeregtetővel, magasított padlástérrel.

Homlokzatát szellőzőráccsal ellátott főpárkány, épületsarkoknál kőfal utánzatú lizénia díszíti.

Lábazata nyerstégla burkolat. Az épület érdekessége, a deszkából készült tetőépítmény.

*Befalazott verandája, fűrészelt fenyődeszka díszítést kapott, melynek hangsúlyos eleme a **bejárat fölötti TS /Török Sándor/ monogram.***

Az eredeti tulajdonost, az utcai homlokzatra helyezett családi címer jelzi. Építtetője Török Sándor

Az udvari növényzet fő elemei a koros tölgyfák. Jelenleg lakóépület.

Juhász Antal fölvétele (I. ker. 31.)

Gróf Árpád egykori villája

Épült a 20-as években. Első birtokosa Sávai János volt, később pedig dr. Gróf Árpád ügyvéd tulajdonába került. –„hatalmas major a hozzá tartozó 105 hold birtokkal”.

Klasszikus és eklektikus jegyeket hordozó egykori nyaraló-villa épület, az akkori építkezésekre jellemző sátortetővel, falazott verandával. Négyzetes alaprajzú szimmetrikus kialakítással, fő homlokzatán kiugró verandával. Homlokzata sima vakolat, lábazata vörös téglaburkolat. Falazott verandája ívegezett. Az egyetlen homlokdísz, az épület sarkán lévő családi címer. Padlásablakait befalazták. Hódfarkú cseréppel fedett kontyolt sátortetős kialakítású.

Az épület udvarán koros faállomány. 1945 után először gépállomás volt ott, majd termelőszövetkezeti tulajdon lett.” Jelenleg lakóépület.

**Sőreghy Mátyás
ügyvéd egykori
nyaralója**

*1960-ban Kothencz István vette meg (I. körzet 4
Juhász Antal felvétele /2000./*

Eklektikus stílusú nyaraló, a húszas évek villaépítkezéseire jellemző. Alaprajza közel szimmetrikus kialakítású. Homlokzata sima vakolat. Magasított lábazata vörös téglalábazati burkolatú párkánnyal végződik. A bejárati veranda és a magassföldszinti erkély befalazott. Hódfarkú cseréppel fedett csonka kontyolt nyeregtetős kialakítású, fafaragással díszített, nagykiállású csüngő eresszel. Kerítése, kapuja jellegtelen drótfonatos. Az udvara gondozott, részben szőlővel telepített, részben, lombos és örökzöld fákkal beültetett.

Épült a 20-as években. Építtetője Söreghy Mátyás szegedi ügyvéd. Jelenleg lakóépület.

Zsótér villa

A 19. század végén a határ legnagyobb földbirtokosa Zsótér Andor (1824–1906) szegedi gabonakereskedő és hajósgazda. A 18. században bevándorló görög család sarja. Apja, Zsótér János (1788–1861), a Város legtekintélyesebb hajósgazdája, aki gabonaszállítással szerzett hatalmas vagyont. Tizenegy gyermeke közül Andor fia folytatta a gabonakereskedést. 1871-ben második, 1879-ben első, a legtöbb adót fizető szegedi polgárok listáján.

Egyelőre nem tudjuk, mikor vásárolta szatymazi birtokát. Az 1878–80-ban Szegeden újságíró Mikszáth Kálmán sűrűn vendégeskedett a szatymazi Zsótér-tanyán. 1887-ben északon a Rovó-hegy, kelet felől a pesti országút, délen a pesti útról vezető bekötőút, nyugat felől a vasút határolta területen már kiépült major állott, és kb. 10 holdas szőlőtelep virult.

Az 1895. évi gazdacímár szerint 439 holdat birtokolt társtulajdonosként Dezső fiával.

Képeslap

A majorszerű Zsótér-tanyához két lakóház és három gazdasági épület tartozott.

A háromszobás ház dél felőli oldalán faoszlopos ámbitus (tornác) volt. Az emlékezet szerint a gazda nagy vendégeskedéseket rendezett és étkezés után a férfitársaság külön „pipázó szobában” folytatta a társalgást. A tanyán nyolc cseléd dolgozott, és 1895-ben 39 szarvasmarhát, 11 lovat és 87 sertést tartottak. Mellette többholdas szérűskert, a szőlőben kapásház volt.

Négy évvel Zsótér Andor halála után az örökösök a szatymazi birtok egy részét eladták.

Gál Ferenc (1824–1898) 1892-ben a jánosszállási megálló közelében szőlőt vásárolt, és ötszobás, részben alapincézett nyaralót építtetett. (Szatymaz II. ker. 49.) A nyaralónak két melléképülete készült: egyikben kapáslakás, présház és két vendégszoba, a másikban mosókonyha, kocsi-szín és istálló volt. Udvarán 1896-ban tölgyfát ültetett, amely ma a környék legmagasabb fája, és őrzi a millennium emlékét.

Az öreg Gál-villa veranda felőli bejárata; előtte „a millenniumi tölgyfa”

II. ker. 49.

Juhász Antal fölvétele

Tornyos Gál villa Épült at 1880-as években.

A századelőn Zolnay Jenő a tulajdonosa, /aki Gál Erzsébetet vette feleségül/ a jánosszállási út mellett épült nyaralója zömök saroktornyáról ismert. Tőlük Preszly Lóránd ny. csendőr ezredes vásárolta meg. Eklektikus stílusú, egykori nyaraló-villa épület sarok toronnyal. Lépcsős földjárata faoszlopos, gazdagon díszített fa előtető védi, mely az ereszkiképzéssel harmonizál. Homlokzata hagyományos jellegű, finom vakolat díszítéssel. Lábazata részben vörös téglaburkolat. Oszlopos verandája üvegezett. Hódfarkú cseréppel fedett, kontyolt sátor tetős kialakítású. Négyzetes alaprajzú tornyát, két fémlemez süveg díszíti. Az épület udvarán koros, értékes faállomány látható. Építtetője a német származású Gál család. 1949-ben óvodának használták. Jelenleg lakóépület.

/Szatymaz I. ker. 14./

Pálffy János (1836–1913) alsóvárosi kovácmester és vasöntöde-tulajdonos neszürji birtokán 1887 előtt már építkezett Szatymaz kapitányság 114. sz. alatt. A módos iparos és gyáralapító kb. 10 holdas birtokán négyszoba-konyha-kamrás, nyitott verandás házat, melléje borházat építtetett.

*Az öreg Pálffy-tanya, Pálffy János tanyája az udvar felől (II. kerület 214.)
/Juhász Antal fölvétele 2000./*

A szatymazi vasútállomástól délre lévő vasúti átjáró melletti szőlő és az ottani nyaraló tulajdonosa 1887-ben Trischler Péter kereskedő volt. A klasszicista jellegű nyaraló előtt kert, mögötte két épület – az egyik bizonyosan kapáslakás – állott. Idősebb szatymaziak ezt az épületet

Pártos-villának, utóbb Kup Béla katonatiszt házáként ismerték, az ötvenes évektől a helyi pártszervezet székháza volt, újabban pedig idősek napközi otth

Képes levelezőlap nyomán

Nagy Zseni féle napsugaras tanya (Fodor Ferenc felvétele)

A napsugárdísz

*Napsugaras díszítménynek azt a kör vagy négyszög alakú, központi elemből kiinduló, sugarasan elhelyezett, ék alakú deszkaburkolatot nevezük, amely 360 fokban körben vagy 180 fokban félkörben helyezkedik el. **Elsősorban lakóházak faoromzatának díszítéseként fordul elő, de megjelenik kapukon, sőt más épülettípusokon is. Míg az állóhézagos orom természetes szerkezeti forma, addig a napsugaras és kazettás díszburkolat már független a tetőszerkezeti elemektől. A napsugárdísz tudatos díszítési szándékra mutat, mert a hordozó felületként alkalmazott, hézagos, nyers deszkázatra második réteggént kerül.***

„A fűrészelt deszkából készült, úgynevezett napsugaras oromfalú parasztházak a Tisza vonalától keletre és nyugatra terjedtek el, amelyeket a néprajztudomány vidékünk tipikus épületeinek tekint. A Tisza-vidéki háztípus sajátossága a deszkaoromzat. Az Alsó Tisza mente magyarságának kedvelt motívuma a napsugár.” /lásd - Szeged, napsugaras házai/, /Bálint Sándor 1976/.

2. Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánlólevelek

Irodalom:

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozta

4/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethezmelléklet a 11

**Javaslat a
„[nemzeti érték megnevezése]”
[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság] értéktárba történő felvételéhez**

Készítette:

Burkus Andrásné (név)

..... (aláírás)

Szatymaz, 2022. 05. 13. település, dátum)
(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve: **Sutka István atya**
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: **Burkus Andrásné**
Levelezési cím: **6763 Szatymaz, Kis u. 1.sz**
Telefonszám: **+36/20 263 8494**
E-mail cím:

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Szent István Király római katolikus templom orgonája**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
 agrár- és élelmiszergazdaság   egészség és életmód   épített környezet
 ipari és műszaki megoldások   **kulturális örökség**   sport
 természeti környezet   turizmus
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye **-Szatymaz, Kossuthu.2.**
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
 települési   tájegységi   **megyei**   külhoni magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Az orgonát s pécsi Angster orgona és harmóniumgyár készítette 1942-ben Szeged szabad királyi város és a szatymaziak felkérésére. A gyár 1867-1949 között működött Pécsen.

Az orgona, a környék legnagyobb és legjobb állapotban lévő hangszere. A két manuálos, 26 regiszteres, 1268 sípos romantikus orgonát ünnepélyes keretek között 1942. augusztus 19.-én, a templom búcsúját megelőzően üldötták meg. Az eredetiségét bizonyítja, hogy a cégtábla eredeti - a játszóasztalon, az első és második manuál között helyezték el. A legnagyobb sípra, és minden orgonán csak egyetlenre, a cég címerét és az opusszámát ütötték be. Az Anster család hosszú évtizedes hagyományt követett, amimegmutatkozott az orgona elrendezésében, felosztásában vagy struktúrájában. Ragaszkodott a tradíciókhoz a sípok kialakításától kezdve a szelládák elrendezésén át a tartószerkezet kialakításáig. Angster József Párizsban tanult, tapasztalatai jól visszatükröződnek munkáin, például az intonáción vagy a sípkészítési eljáráson.

A szatymazi orgona az Angster-gyár 1252-es opusa. Egyedi. A háborús időszak alatt nem volt sorozatgyártás. Erre a korszakra volt jellemző az útkeresés. Az orgonaépítők ekkor kezdtek visszafordulni a barokk korhoz, de hangzásban megőrizték a romantikus jegyeket. E törekvésből születtek az eklektikus orgonák. A szatymazi orgona romantikus orgona.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A szatymazi orgonát, az teszi különlegessé, hogy itt beépítettek egy nyelvregisztert, görbetükröt, amit kis templomokban nem volt szokás beépíteni. Ez az extrája az orgonának, ami egyben a megrendelők igényességét dicséri.

„A szatymazi orgona meglepő és gazdag hangszínekben, csodával határos, hogy ilyen hangszerrel lát és hall az ember egy ilyen kis településen.” – mondta el Nagy Péter orgonaművész, orgonaszakértő, a szegedi Dóm művészaként a hangszerek királynőjéről.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

- Sutka István: A szatymazi templomorgona titkai, A mi lapunk, XXIII. évf. 10. sz. Szatymaz község önkormányzatának lapja. Szatymaz, 2020.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés *j*) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

4/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethezmelléklet a 11

**Javaslat a
„[nemzeti érték megnevezése]”
[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság] értéktárba történő felvételéhez**

Készített

Burkus Andrásné. (név)

..... (alíírás)
Szatymaz, 2020. (település, dátum)
(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve: **Kasza Ágnes**
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: **Burkus Andrásné**
Levelezési cím: 6763 Szatymaz, Kis u. 1.
Telefonszám: +36/20 263 8494
E-mail cím: burkus andrasne@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése **Tanyai iskolák Szatymazon**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
 agrár- és élelmiszergazdaság   egészség és életmód   épített környezet
 ipari és műszaki megoldások   kulturális örökség   sport
 természeti környezet   turizmus
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
 települési   tájegységi   megyei   külhoni magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Az állandó tanyán lakás szükségessé tette a külterületi népoktatás megszervezését. Az 1840-es években a felsővárosi határrészen egy, az alsótanyákon négy „fiókoskolában”, más elnevezéssel „mozgó” tanyai iskolában folyt az oktatás.

A külterületi építészeti értékek különös színfoltjai, a még megmaradt régi iskolaépületek.

A Szatymazhoz tartozó 11 iskola közül hat, már a XIX. században is működött A századfordulót követően, 1910 -ig még öt iskolában kezdték meg a tanítást. Az egy 60-70 négyzetméteres tanteremből és tanítói lakásból álló tanyasi iskolaépületek zöme ma is megtalálható, természetesen más rendeltetéssel.

Megjelenésüket tekintve két épülettípust képviseltek:

- **A 19. század végén épültek** négyzetes alaprajzúak, nagy kiülésű szarufavéges eresszel, könyöktámasszal vagy anélkül, kontyolt sátortetővel, tömör téglafalazattal, simított

vakolattal. Az eredeti zsindeletetőket az 1931-es években cserép vagy síkpalatetőre cserélték. Az épületeket tömör téglajárda szegélyezi.

- **A 20. század elején épültek** szintén négyzetes alaprajzúak, de az előzőktől hosszabbak, falazatuk fugázott tömöttégla. Az épület falazott pilléres hosszoldali oldaltornácos, a bejárat előtt kiugró kapuzattal, falazott mellvéddel. Falazott oromzata lépcsős macskajárdájával túlnyúlik a héjazaton. A nagy homlokzati felületet hangsúlyos, kétrészes, falazott ereszpárkány és a teljes homlokzaton végigfutó könyöklő-párkány díszített. Tokosztós ablakait téglapárkányzat keretezi. Az eredetileg zsindeletető, a 1930-as években cserép- vagy síkpalafedést kapott. Az iskolaudvarban a fő épülethez hasonló stílusban melléképület is készült.

Klébelsberg Kunó 1926-os népiskolai építési programja alapján a szatymazi körzetben új iskola nem épült, megtörtént viszont a leromlott állagú épületek teljes felújítása, átépítése, bővítése és korszerűsítése

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Szatymaz településen, mind a 11 iskola még ma is fenn áll és több védeltséget élvez, melyre önkormányzati rendelet született 2017-ben.

„Ki legkevesebb érdeklődéssel viseltetik is az iskola iránt, lehetetlen, hogy magasztos érzetre hevüljön, midőn a tanyákon jártában a messze-fehérlő iskola-épületeket megpillantja” (Dr. Tóth János)

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

Neszűrjhegyi iskola

A Szatymazi kapitányság területén, a várostól ÉN-felé 11,5 km. távolságra fekszik. **Az iskola védőszentje Boldogságos Szent László volt.** 854. november 1-én kezdte meg működését. Az első iskola épülete nagyon rossz állagúvá vált, ezért döntés született egy másik helyen történő felépítésére. Közben ideiglenes helyen folyt az oktatás. Az iskolaépületet 1905. évben bővítették ki, van benne 1 előtornác, 1 tanterem, 2 szoba, konyha és éléskamra; hozzá tartozott még egy különálló szin. Udvar és kert 1069 négyszögöl. Az összes ingatlan értékbecsértéke 9962 korona volt. Az iskolához állókeresztet állíttatott az iskolakerületi birtokoság. Az iskola gondnoka Tápay János szatymazi kapitány volt. Tanító Zsák Lajos. Védett épület. 1854. november 1-én kezdte meg működését. Az első iskola épülete nagyon rossz állagúvá vált, ezért döntés született egy másik helyen történő felépítésére. Közben ideiglenes helyen folyt az oktatás

Az iskolaépületet 1905. évben bővítették ki, van benne 1 előtornác, 1 tanterem, 2 szoba, konyha és

éléskamra; hozzá tartozott még egy különálló szin. Udvar és kert 1069 négyszögöl. Az összes ingatlannak becseréteke 9962 korona volt. Az iskolához állókeresztet állíttatott az iskolakerületi birtokoság. Az iskola gondnoka Tápay János szatymazi kapitány volt. Tanító Zsák Lajos. **Védett épület.**

Neszürjhegyi tanyai iskola Helyrajzi száma: 070/6

Makraszéki iskola - Papok iskolája

Makraszéki tanyai iskola és emléktáblája

Fotó Bakos Brigitta /2020./

1892-ben terv született arra, hogy az 1893/94-es tanévre épüljön fel egy új iskola, amelynek a helye ekkor még pontosan nem volt meghatározva. A Neszürjhegyi és Ószeszéki iskola közötti területre gondoltak.

Végül „1897-ben építették. Tornác, tanterem, 2 szoba, konyha, éléskamra van az épületben. Előtte kereszt és harang.”, A Makraszéki iskola, egyike azon 10 új tanyai iskolának, amelyeket a város köztörvényhatósága édes hazánk ezeréves fennállásának örömeinek emlékezetére emeltetett, a Szatymazi kapitányság területén” a várostól ÉNy-felé 16 km. távolságra fekszik. Az iskola falán emléktábla jelzi a fent említett eseményt. Megnyitották. 1897. év november 3.-án. Van az épületben előtornác, 1 tanterem, 2 szoba, 1 konyha és éléskamra; hozzá tartozik még egy különálló sütőkonyha és szin. A léckerítéssel ellátott udvar és a kert együttesen 1 kataszt. hold területű. Az összes ingatlanok

értéke 9358 korona volt. Az iskola tornyocskájában elhelyezett harangot a MÁV Igazgatósága engedte át ajándék áron, az állókeresztet Temesváry József és özv. Buday Mária készítették 1900. évben. 1898/99.: Az iskola gondnoka Tápay János szatymazi kapitány volt. Szeged város – a többi tanyai iskolához hasonlóan – elemi népiskolának építtette, ahol az 1940-es évekig hatosztályos oktatás folyt. Az 1960-as években alsós iskola működött benne. Jelenleg magánház.

Székalji - Fehértói iskola

Székalji - Fehértói tanyai iskola Hrsz:0265/2

„1854-ben épült, az év október 27.-én adták át. Távolsága Szegedtől 12,3 km. 1 tornác, 1 tanterem, 2 szoba, 1 konyha, 1 éléskamra van az épületben. Az udvaron gazdasági szín. Előtte kereszt és harang.” Régebben alsó tagozatos iskola működött itt. Gondnoka Lorom Pál fehértói helyettes kapitány volt az oktatás elindulása idején. Az épület ma is megvan, a rendszerváltozás előtt a Finn–Magyar Barátság Termelőszövetkezet központja volt. Jelenleg kutató intézeti iroda. A tsz átépíttette. Az épület nem védett.

Retökfalusi iskola - Báló-iskola [Vilmaszállási iskola].

*A **Báló**-iskola elnevezést kevesen ismerik. – 1906-ban épült. Báló Antal földbirtokos ajánlotta fel ingyen a földterületet az új iskola megépítésére, ha a fia odakerül tanítani. A fia volt az első tanító. Bizonyos időszakokban 1–8-ig összevont, máskor külön alsó és felső tagozat” működött benne. Vadászház és lakóház a jelenlegi rendeltetése*

Retökfalusi iskola. Helyrajzi száma: 0229/2 Fotó: Bakos Brigitta

Belső-szatymazi - Szatymaz I. – Simsai iskola

Kossuth u.1. Bakos / fotó: Brigitta Brigitta 2020./

Így nevezik ma Szatymazon, a templommal szemben lévő volt iskolát. Eredetileg két épületből állt. A régebbi épület 1898-ban épült. A másik, fiatalabb épület, 1928-ban, gróf Klébelsberg Kunó kultuszminiszter idejében készült. Ez utóbbi egy tanteremből és egy szertárból állt. A tanyai iskolák közül ez az egy iskola őrzi - valaha volt - tanítója nevét, melyet a falán elhelyezett emléktábla örökít meg. Simsai István egész családja ebben az iskolában tanított.

Az iskola előtt, a platánfák alatt, egy téglapilléren, a keresztre feszített Krisztus öntöttvas szobra áll. A régi épületeket megtartva beépítették egy új épületbe, ami ma Gondozási és Rehabilitációs Központ.

Szirtosi iskola

Szirtosszéki tanyai iskola IV. körzet 209. Helyrajzi szám:0321/9

1906-ban épült. Felújítva 1927, 1940-ben. Nem felszentelt iskola, misét itt sose tartottak. 1945 előtt 1–6-osztályig, később 1–4-ig, 5–8- osztályig folyt a tanítás. Jelenleg a vadásztársaság raktára, összejövetei helyisége.

Szatymaz II. tanyai iskola

Az egyike azon 10 új tanyai iskolának, amelyeket a város köztörvényhatósága, édes hazánk ezeréves fennállásának örömevének emlékezetére emeltek 1898-ban, a hasonnevű kapitányság területén: Szegedtől ÉNy-felé 10 km távolságra fekszik; megnyitott 1898. december 1-én. Van az épületben 1 elő-tornác, 1 tanterem, 2 szoba, 1 konyha és éléskamra; hozzá tartozik még egy különálló sütőkonyha és szin. A lécs- és deszkakerítéssel ellátott udvarok, az élő-sövénnyel körülvett szőlőskerttel együtt 1 katasztrális hold területű; az összes ingatlanok értéke 10000 korona volt. „Az iskola gondnoka Zsótér Dezső, ki az iskola elé 1899-ben egy díszes keresztet állíttatott...”

*Szatymaz II.
tanyai iskola.
Helyrajzszám :700*

Győri-széki tanyai iskola - Tóth Antal iskolája

Győri-széki tanyai iskola

A Győri-széki iskola a Fehértói kapitányság területén, Szeged városától ÉNy felé 16,5 km. távolságra fekszik; 1853-ban épült, megnyitott 1854. évi okt. 1-én. Az iskola telkét Vetró József és neje Terhes Anna ajándékozta. Az épületben van 1 elő-tornác, 1 tanterem, 2 szoba, 1 konyha és éléskamra; hozzá tartozik még egy különálló szén, udvar és kert 1200 négyszögöl. Az összes ingatlanak a becserkéke 5428 korona volt. Előtte kereszt és harang áll. Az állókeresztet készítette Tóth Antal és neje, megújította Tóth Antal isk. gondnok; a harangot a kerületi birtokosok szerezték be. Az iskola gondnoka Tóth Antal fehértói kapitány volt.

János-szállási tanyai iskola

Helyrajzi száma: 072/5

Épült 1905-ben, a tanítás megszűnt: 1974 – ben. Jelenleg lakóház

Össze-széki tanyai iskola

Az iskola védőszentje Szent Márton volt. 1853. december 1-én kezdte meg működését.

1861/62. tanévben - a Szegedi Híradó beszámolt a tanévi iskolai vizsgáról. Körülbelül kétszáz diák látogatta az iskolát. Az iskola körül stációképek voltak felállítva, amelyeket 1861-ben kétszáz forintért állítottak fel a tanyai lakosok. 1867/68. - Az iskola gondnokának Kondász Istvánt nevezték ki. Az iskolát a város nevére telekkönyvezték. Területe 274 négyszögöl telken. 1 tornác, 1 tanterem, 2 szoba, 1 konyha, 1 éléskamra van az épületben, az udvaron szín. Előtte kereszt és harang. Az iskolához színt kellett építeni, mivel a tanító nem tudta hol tárolni a terményeket és a tüzelőt. A fásszín felépítése százötven forintba került.

*Az iskolánál Korpási Ferenc tanító vezetésével **tanyai olvasóköri alakult negyven taggal**. A tagok évente negyven krajcárt fizettek elő évente és két lap megjelenésére.*

Felújítva 1927-ben., valamint 1940-ben. Jelenleg erdészház.

Gróf Klebelsberg Kunó

Mezőgazdasági Népiskola

Az iskola bejárati frontja

1928-ban épült, a József Attila utcában, a templom mögött. A tanítás még az év őszén megkezdődött. Gróf Klebelsberg Kunó végig, nagy figyelemmel kísérte az iskola működését, az intézmény pedig felvette a nevét, mely jól olvasható, az itt bemutatott korabeli fényképen.

Az iskola megnyitása nagy jelentőséggel bírt. Az akkori mezőgazdasági termelés színvonalának emelését célozta azzal, hogy a szatymazi fiatalságot felkészítse a hatékonyabb és kulturáltabb

termelésre. Az iskola **hamarosan a mezőgazdasági szakoktatás mintaintézményévé vált**, benne **korszerű elméleti- és tanegyetemében színvonalas gyakorlati képzést kaptak a tanulók**. A korszerű oktató munkából, és a már helyben meglévő tapasztalatokból, egy olyan **virágzó gyümölcskultúra fejlődött ki, amely az iskola megszűnte után is évekig érezte hatását**.

Az iskolának egyetlen **igazgatója volt Kamenszky Béla** személyében. Szakoktatók és szaktanárok: Vigh Franciska, Szölgvényi Pálné, Polónyi Miklós, Polónyi Miklósné, Regős János, Dulossy Mária, Matuszka Ilona, Lábas Iván és Molnár István. Hitoktatók: Virág Vince és Kiss Gyula szatymazi plébánosok voltak. Itt dolgozó szakmunkások: Korpa Ferenc, Jakucs Sándor, Kasza József, Ónozó Antal és felesége, valamint Szabó G. Balázs és felesége.

Az oktatómunka nem fejeződött be az iskola falain belül. Az igazgató, a tanítványok otthoni munkáját, a többi tanulóval együtt megtekintette, és a tapasztalatokat megbeszélték.

Maga az intézmény hamarosan az idegenforgalom célpontjává vált. Virágait, fáit, aranyhalait, a növénytermesztést, állattenyésztést sokan megtekintették.

A működése alatt, mintegy ezer végzett növendéket kibocsátó gazdasági iskola mellett népszerűek voltak a téli növénytermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkozó előadások és az ezüstkalászos tanfolyamok. Az iskola a kezdetektől fogva részt vett minden országos- és helyi mezőgazdasági kiállításon. Nem csak megnézték azokat, hanem rendszeresen ki is állították termelvényeiket. Sok díjat nyertek el. A húsz éven át üzemelő intézmény, környezetére kifejtett hatásával, jó példa arra, hogy a kultúrába fektetett pénz megtérül.

- Komlóssy Ákos: tanyai iskolák tanyai tanítók

2.A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

Irodalom:

- *Benedek Tibor: Szeged környéki tanyai iskolák adattára. Tanulmányok*
- *Csongrád megye történetéből 31, (Szeged, 2002.)*
- *Komlóssy Ákos: tanyai iskolák tanyai tanítók*

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat